

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Educational endeavors: children of immigrants in education in the Netherlands, 1980-2020

Heijden, E.W.A. van der

Citation

Heijden, E. W. A. van der. (2024, March 21). *Educational endeavors: children of immigrants in education in the Netherlands, 1980-2020*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3728700>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3728700>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Nederlandse samenvatting

Kansenongelijkheid en ongelijkheid in het onderwijs in het bijzonder staan volop in de belangstelling in Nederland. De documentaireserie *Klassen* uit 2020 liet zien hoe verschillende kinderen en hun ouders in Amsterdam-Noord omgaan met een van de belangrijke scharniermomenten in het Nederlandse onderwijssysteem, de stap van basis- naar middelbaar onderwijs. Twee jaar later won in de hoofdstad Marjolein Moorman - de leider van de lokale Partij van de Arbeid - de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 met een campagne met als thema onderwijsongelijkheid. Overwegingen en keuzes over het niveau-advies en de schoolkeus zijn echter niet voorbehouden aan gezinnen in Amsterdam, maar zijn ook belang voor kinderen en ouders met verschillende sociaaleconomische en migratieachtergronden in Nederland.

In dit proefschrift worden de onderwijsloopbanen van kinderen van migranten in Nederland tussen 1980 en 2020 onderzocht. Enerzijds gaat mijn proefschrift in op de vraag hoe de onderwijstrajecten van kinderen van migranten zich ontwikkelden tussen 1980 en 2020 en hoe deze trajecten beïnvloed worden door migratieachtergrond en context-kenmerken, zoals de sociaaleconomische positie van het gezin (specifiek inkomen) en verstedelijking. Anderzijds worden de wetenschappelijke verklaringen voor verschillen in onderwijsuitkomsten en -keuzes in deze veertig jaar bestudeerd. Dit onderzoek maakt gebruik van bronmateriaal uit rapportages over onderwijsposities van kinderen van migranten (zoals in hoofdstuk 3) en van registerdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek (in hoofdstuk 5 en 6).

Kinderen van migranten betreffen in dit onderzoek de kinderen geboren uit migranten ouders en die zelf in Nederland geboren zijn of die het buitenland zijn geboren maar in Nederland lager en middelbaar onderwijs hebben genoten. In de Nederlandse context worden de migrantengroepen met een Marokkaanse, Turkse, Surinaamse of Antilliaanse migratieachtergronden veelal bestudeerd in migratiestudies. Dit zijn ook de belangrijkste groepen die in dit onderzoek worden onderzocht, alsmede kinderen van Indonesische immigranten (in hoofdstuk 5) en kinderen van Chinese immigranten (in hoofdstuk 6). Deze groepen zijn om specifieke redenen gekozen. Voor de Indonesische groep geldt dat zij weliswaar een verleden van Nederlandse koloniale overheersing hebben, net zoals Suriname en de Nederlandse Antillen, maar dat mensen met Indonesische roots onder de oude CBS-definitie onder de 'Westerse' migrantengroep vielen. Ondanks de uiteenlopende wortels en timing van migratie van ouders geboren in Indonesië, levert het bestuderen van kinderen van Indonesische immigranten inzichten op die van belang zijn in vergelijking met andere (post-)koloniale groepen uit Suriname of de Nederlandse Antillen en hun nakomelingen. Zo bood dit de mogelijkheid om te onderzoeken of verklaringen als de koloniale bonus of malus gelden voor

verscheidende (post)koloniale groepen. De kinderen van Chinese immigranten zijn meegenomen in het onderzoek, omdat eerder onderzoek aantoonde dat dat deze kinderen bijzonder succesvolle onderwijsloopbanen doorlopen. Dit succes wordt veelal gecontrasteerd met minder succesvolle migrantengroepen.

Hoofdstuk 1 en 2 introduceren het theoretisch kader en de Nederlandse onderzoekscontext aangaande migrantengroepen en onderwijsongelijkheid. In het eerste hoofdstuk wordt toegelicht hoe de intergenerationele overdracht van sociaaleconomische positie en sociale mobiliteit in migranten en niet-migrant gezinnen verband houden met onderwijsuitkomsten en onderwijskeuzes. De gezinscontext beïnvloedt onderwijsuitkomsten en -keuzes op twee manieren: (1) waarden en voorkeuren worden overgedragen door de socialisatieprocessen in het gezin en (2) ouders zetten hun kapitaal- en hulpbronnen (economisch kapitaal, sociaal kapitaal, menselijk kapitaal en cultureel kapitaal) in voor hun kinderen en hun onderwijsloopbanen. Hoe meer kapitaal- en hulpbronnen ouders hebben, des te hoger de onderwijsuitkomsten van de kinderen. Voor gezinnen zonder migratieachtergrond zorgt dit voor reproductie-effect in het onderwijs. In migrantengezinnen komt een zwakkere intergenerationele overdracht van kapitaal- en hulpbronnen vaker voor. De kinderen weten beter hun weg te vinden in het Nederlandse onderwijssysteem geholpen door hun cultureel en sociaal kapitaal, en spreken de taal mogelijk beter. Tegelijkertijd kunnen migrantenouders hun kinderen aanmoedigen om verder te studeren en ambitieuze keuzes te maken (aangaande schooltype, niveau of opleiding). Onderwijs biedt immers de mogelijkheid tot sociale stijging (*family mobilization theory*). Hoofdstuk 2 zet de geschiedenis van migrantengroepen met Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse wortels uiteen. Tevens wordt het Nederlandse onderwijssysteem en de beleidsinterventies aangaande de onderwijsposities van migrantenkinderen geschetst.

De algemene trend, zoals blijkt uit hoofdstuk 3 op basis van tijdsreeksen geconstrueerd uit data uit onderzoeksrapporten tussen 1993 en 2022, toont dat kinderen van migranten steeds hoger opgeleid zijn. Dit geldt specifiek degenen die recenter geboren zijn – voor het overgrote deel de tweede generatie – doen het beter op school en stoppen minder vaak voortijdig hun opleiding dan voorgaande generaties en cohorten. Vooral meisjes en vrouwelijke studenten met een migratieachtergrond springen eruit: zij hebben een gemiddeld hoger opleidingsniveau en verlaten school minder vaak zonder diploma in vergelijking met hun mannelijke leeftijdsgenoten. Er moet echter een kanttekening gemaakt worden bij de opwaartse trend van opleidingsniveau van kinderen van migranten. Voor jongens met een migratieachtergrond die een VMBO- en mbo-opleiding volgen en die in de grotere steden wonen verlopen onderwijsloopbanen – gemiddeld – minder rooskleurig: zij hebben een gemiddeld lager opleidingsniveau en verlaten hun opleiding vaker zonder diploma dan vrouwelijke leeftijdsgenoten en leeftijdsgenoten zonder migratieachtergrond.

In hoofdstuk 4 wordt een gestructureerd literatuurreview gepresenteerd van onderzoek naar onderwijsposities van de kinderen van migranten tussen 1980 en 2020. Enerzijds schetsten de retrospectieve interviews van succesvolle kinderen van migranten in het hoger onderwijs een hoopvol verhaal. Met steun van hun ouders, broers en zussen, leerkrachten en andere rolmodellen realiseerden zij opwaartse mobiliteit. Dit is echter maar een deel van het verhaal. Aan de andere kant bleven kinderen van immigranten namelijk oververtegenwoordigd op het VMBO en het MBO en hebben ze hogere uitvalpercentages – vooral naar mate de studies verder teruggaan in de tijd. Gezinsachtergrond (zowel sociaaleconomisch als migratieachtergrond) is niet de enige verklaring die aangedragen wordt. De rol van inzet, discriminatie, evenals het Nederlandse onderwijssysteem dat sterk op niveaus is ingericht, wordt benadrukt in studies die vooral naar basis- en middelbaar onderwijs kijken. Sociaaleconomische achtergrond en migratieachtergrond blijken veelal samen te hangen; het is niet het een of het ander. Bovendien verschillen deze verklaringen sterk naar migratieachtergrond. Taalgerelateerde studies die onderwijsuitkomsten in het basisonderwijs verklaren richten zich bijvoorbeeld vaak op Turkse en Marokkaanse gezinnen en niet op Surinaamse of Antilliaanse omdat zij, vanwege de (post)koloniale geschiedenis, vaak Nederlands spreken.

Het gezin waarin een kind in geboren wordt en opgroeit, kan van grote invloed zijn op de onderwijsuitkomsten. In hoofdstuk 5 kan op basis van grootschalige CBS-registerdata over de opleiding van kinderen en economische positie van hun ouders worden geconcludeerd dat de sociaaleconomische positie van het gezin van belang is, zowel op de korte als de lange termijn. In het bijzonder, hoe hoger het ouderlijk inkomen (huishoudinkomen), des te hoger het opleidingsniveau op vijftienjarige leeftijd en hoe hoger het opleidingsniveau van de vervolgopleiding. Dit bleek het geval in gezinnen van verschillende achtergrond, maar met een sterker effect in Antilliaanse en Indonesische gezinnen dan in Turkse, Marokkaanse of Surinaamse gezinnen. Uit hoofdstuk 6 blijkt dat de onderwijsposities van kinderen van migranten tevens worden beïnvloed door de leefomgeving waarin de kinderen opgroeien. Dit is onderzocht met behulp van CBS-registerdata over onderwijsloopbanen en woonomgeving. Er is een specifieke groep die een groter risico loopt op een onderbroken schoolloopbaan: jongens met een migratieachtergrond die opgroeien in verstedelijkte buurten hebben een grotere kans op voortijdige school te verlaten dan vrouwelijke en niet-migranten leeftijdsgenoten.

De conclusie in dit proefschrift is dus voorzichtig optimistisch: kinderen van migranten zijn steeds hoger opgeleid. De verwachting van opwaartse mobiliteit in het onderwijs lijkt voor vele kinderen van migranten gerealiseerd te worden. Wel zijn er drie belangrijke kanttekeningen. Ten eerste bestaan er aanzienlijke verschillen, enerzijds tussen jongens en meisjes, waarbij de laatsten het veel beter doen in het onderwijs (zoals te zien in hoofdstuk 6), en tussen migrantengroepen. Zo was

in het vijfde hoofdstuk te zien dat er weinig verschillen zijn tussen de niet-migranten gezinnen en gezinnen met Indonesische roots. Tegelijkertijd had economisch kapitaal van de ouders een minder sterke invloed op onderwijsuitkomsten in de Surinaamse, Turkse of Marokkaanse gezinnen. Dit bleek ook uit hoofdstuk 3, waar kinderen met een Surinaamse of Antilliaanse migratieachtergrond met het verstrijken van de tijd steeds vaker hoger opgeleid zijn, zeker in vergelijking met leeftijdsgenoten met een Marokkaanse en Turkse migratieachtergrond. Ten tweede is er - ondanks de algemene opwaartse trend - een groep van jongens met een migratieachtergrond in grotere steden waarvoor de onderwijsuitkomsten achterblijven: zij verlaten vaker voortijdig hun opleiding zonder diploma. Ten derde: de onderwijsposities van kinderen van migranten kunnen niet losgezien worden van discriminatie. Discriminatie kan de onderwijsuitkomsten beïnvloeden, zoals blijkt uit het niveau-advies in groep 8, uiteengezet in literatuurreview in hoofdstuk 4. Het effect van discriminatie is niet direct getest in dit onderzoek. Kinderen van migranten zijn steeds hoger opgeleid – ondanks discriminatie en institutionele barrières in het Nederlandse onderwijssysteem die kinderen van migranten onevenredig hard raken. Deze opwaartse trend van onderwijsposities van de kinderen van migranten toont dus dat het werkelijke potentieel van deze leerlingen groter is en het verdient dan ook aanbeveling om in vervolgonderzoek de factor discriminatie mee te laten wegen.